

הכנסת משימה

שיעורי השבועי של מורנו
הנאמן הרב מצליחה חי מאוזן שליטא

משודר
מידי יום
ראשון ברדיו
"קול ברמה"
בשעה 12:00
בצהריים

גליון רפ

הלכות אקטואליות

תפלה בבית כנסת חדש קודם קביעת מזוזה

שאלה: פתחנו היום בסייעתא דשמיא בית כנסת, ומתכננים את חנוכת בית הכנסת ברוב פאר והדר, בסייעתא דשמיא, לאחר ימי בין המצרים. השאלה היא האם מותר להתפלל בבית כנסת בימים האלו כאשר עדיין לא קבענו מזוזה? האם הדבר מותר או שהדבר הזה הוא אסור?

תשובה: מותר להתפלל בבית הכנסת אע"פ שאין בו כעת מזוזה. כי בית הכנסת פטור ממזוזה, אלא שרגילים היום לקבוע מזוזה בלי ברכה בבית הכנסת, ואין בזה חיוב כלל.

תשובה בהרחבה: יש הבדל בין בית לבין בית הכנסת. בית, אסור לגור בו אפילו יום אחד בלי מזוזה. לעומת זאת, בית הכנסת פטור ממזוזה לחלוטין. מרן כתב בשלחן ערוך (סימן רפ"ו ס"ג) בית הכנסת, אם יש בו דירה לשום אדם, חייב במזוזה. אבל אם אין שם דירה, כלומר השמש של בית הכנסת אינו גר שם, אז בית כנסת הזה פטור מן המזוזה.

אמנם לגבי בית המדרש, כתב מרן בשלחן ערוך (סעיף י'), בית המדרש פטור מהמזוזה וכו', ויש אומרים שבית המדרש חייב במזוזה, ונכון לחוש לדבריהם, אבל לא יברך עליה. עכ"ל. זו מחלוקת ראשונים לגבי בית מדרש. אבל לגבי בית הכנסת - פטור ממזוזה, כי כתוב "וכתבתם על מזוזות ביתך", דווקא דבר שהוא בית שלך, מיוחד לך. אבל בית הכנסת, שאין לו בעלים אלא שייך לכל העולם, והוא מקום קדוש, אינו בכלל "ביתך", אין בו שימושים של דירה רגילה, ולכן פטור ממזוזה.

בית המדרש, כיוון שרבים רגילים להיות שם בבית המדרש מהבוקר עד הערב, ורגילים ללמוד שם, לפיכך יש אומרים שהמקום הזה חייב במזוזה מפני ש'נראה' כביתו של האדם (ש"ך ס"ק יט). מרן כתב שבית המדרש מעיקר הדין פטור, ונכון לחוש לדבריהם. מה זו הגדרה של בית המדרש? זה לא הכוונה על מקום שיש בו שיעור תורה אחד, אלא בית המדרש הכוונה היא מקום שמצויים בו כל היום, או רוב היום, נמצאים שם אנשים ולומדים. באופן כזה כתב מרן שנכון לקבוע מזוזה.

היום רגילים לשים בבתי כנסיות מזוזה, אבל זה לא מעיקר הדין. אולי בגלל שמצפים שבהמשך יקימו בכל בית כנסת כולל, אולי זו הסיבה ששמים... אבל מעיקר הדין בוודאי שבבית הכנסת אין צורך. אם מיד אחרי התפילה לומדים איזה שעה-שעתיים ואחרי זה הולכים כל אחד לביתו, כותב מרן בשלחן ערוך במפורש ואין בזה חולק, שבית כנסת כזה הוא פטור מן המזוזה.

על כל פנים אם רוצים לשים מזוזה באותו בית כנסת, אלא שרוצים לעכב את קביעת המזוזה, ולא לעשות את זה עכשיו, אלא לעשות את זה לאחר ימי בין הזמנים - בינתיים אין שום בעיה להתפלל במקום הזה בלי מזוזה בלי שום חשש כלל ועיקר.

מזווה בחנויות ובמחסנים

שאלה: האם יש חיוב לקבוע מזווה במשרדים, חנויות ומפעלים, או שפטור ומה שרגילים לקבוע מזוזות ברוב עם והמון חוגג הוא רק "גימיק שיווקי"? והאם צריך לקבוע בכל החדרים במקומות העבודה, או די בפתח הראשי?

תשובה: בוודאי שחובה לקבוע מזווה בכל המקומות הללו: משרדים, חנויות, מפעלים, והמחסנים של המקומות הללו, כולם חייבים במזווה. ואפשר לומר כמעט שחייבים במזווה בברכה, אבל מקילים שלא לברך. והמברך יש לו על מה לסמוך.

תשובה בהרחבה: מרן בשלחן ערוך (סימן רפ"ו סעיף י"א) כותב: חנויות "שבשווקים" פטורים. פשט המילים "שווקים", כמו שרש"י כותב במסכת ביצה (יא:), כמו תיבות הן ועומדות בשוק, ואינן מחוברות לקרקע. עכ"ל. כלומר, שהיו לוקחים כמין ארגזים בשוק ומוכרים, סוגרים את זה - וזה הכל. אז זה פטור מן המזווה. אבל כאשר יש חנות רגילה לגמרי, אין ללמוד מכאן שפטור ממזווה.

וכן יש מבארים שהכוונה לחנויות שעושים ביום השוק ליום אחד, ואחרי זה מפרקים. ולפעמים זה מקום בנוי, אבל מכל מקום לא משתמשים בהם לכלום, רק ביריד, פעם בשנה שבאים הסוחרים, מניחים שם את הסחורה שלהם, שהיא שם בימי היריד ואחרי זה החנות ריקה במשך כל השנה כולה. כך המשמעות הפשוטה של דברי מרן שכותב שזה חנויות ש"בשווקים". וכך כתב הרב יד הקטנה (פ"ב במנחת עני ס"ק כ"א), והובא בפתחי תשובה (סק"י).

לפי זה בחנויות שנמצאים בזמננו, כיוון שיש שם סחורה, זה כמו בית האוצרות (מחסנים) שמרן כותב עליו (שם ס"א) שחייב במזווה. ואם כן לכאורה חנויות שלנו, יש שם את כל הריהוט המשרדי וסחורות, וחייב במזווה.

יש שמחלקים ואומרים, שחנות עשויה למכור, והיות שמוכרת רק ביום ולא מוכרת בלילה, לכן היא פטורה מן המזווה. זה שונה ממחסן, שמחסן עשוי להכיל בתוכו סחורה, והוא מכיל סחורה ביום ובלילה, לכן חייב במזווה, למרות שהאדם לא דר שם באותו מקום. ולפ"ז י"ל שדין חנות קל יותר (עי' ט"ז סק"י). ויש חולקים ע"ז.

אבל חנות שמוכרת גם ביום וגם בלילה, או משרדים שנמצאים שם גם ביום וגם בלילה, (אף אם לא נמצאים כל הלילה), גם לט"ז חייב במזווה. ויש אומרים שצריך שיהיה רוב הלילה שם.

לכן גם במחסנים של חנויות שהם מיועדים להיות מחסנים, צריך לשים בהם בברכה. בחנות רגילה, מעיקר הדין חייב לקבוע שם מזווה, אבל אין חובה לברך בכזה מקום, ומי שמברך, כותב מרן הגר"ע יוסף (הליכות עולם ח"ח עמ' ש"ב) יש לו בהחלט על מה לסמוך.

תשלום לשמרטפית עבור שבת

שאלה: האם מותר בשבת להביא שמרטפית בשכר?

תשובה: אסור. אולם אם נותן השכר בהבלעה, כלומר שמראש מסכמים על עבודה גם בחול, מותר. ובתנאי שלא יבקש במפורש "תן לי את השכר על העבודה של שבת", אלא יבקש על השבוע או על החודש בכללותו.

תשובה בהרחבה: כתב מרן בשלחן ערוך (או"ח סימן ש"ו ס"ד): השוכר את הפועל לשמור זרעים או דבר אחר, אינו נותן לו שכר שבת. לפיכך, אין אחריות שבת עליו. ולמדנו מכאן שאין לשכור פועל לשבת בשביל מלאכה כלשהי, כגון שישמור לו על הגינה וכיוצא בזה. ומקור הדברים מהגמרא (ב"מ נ"ח ע"א). אחת הדוגמאות המפורטות שם בגמרא עוסקת בנידון שלנו לשמור על הילדים.

וכיון שכן אם עבר ושכר פועל באיסור ואירעה גניבה או אבידה ביום השבת, אותו שומר פטור מלשלם. והטעם מפני שאין כאן דין של שמירה, כיון שאסור לשכור פועל שישמור לו בשבת. וגם אם עשה תנאי כזה שהוא יתחייב לשלם אם יקרה משהו, אין התנאי מועיל ופטור.

וממשיך מרן: ואם היה שכיר שבת, חודש, שנה או שבע שנים, נותן לו שכר של יום השבת. ולפיכך אחריות שבת עליו. ולא יאמר לו 'תן לי של שבת', אלא יאמר לו 'תן לי שכר שבוע או חודש'. והטעם לכך הוא מפני ששכר השבת מובלע בשכר של ימי החול, ולא נראה שהוא נותן לו שכר שבת עצמה אלא שכר החודש וכדומה. ולכן אם קרה משהו בשבת, אחריות שבת עליו והוא חייב לשלם.

וכתבו האחרונים בגדר שכר בהבלעה שהוא דוקא אם שוכר את הפועל **מראש** לעוד זמן מלבד השבת. כלומר, מראש הוא

אומר לו "תבוא אלי לשבוע שלם", או שמראש הוא אומר לו "תבוא אלי לששי-שבת", ואז אכן זה נחשב להבלעה. אבל אם הוא שכר אותו כל פעם באופן נפרד, אלא שרוצה לשלם לו על הכל יחד כדי להבליע את השכר של שבת, זה לא מועיל, זה לא נקרא 'הבלעה'. כך מבואר שם במשנה ברורה (סעיף קטן י"ט).

ולכן, בעלת בית ששוכרת נערה כשמרטפית וכיוצא בזה, ולא סיכמה איתה מראש על מספר שעות בשבת ובחול, אסור לה לשכור אותה לשבת בלבד. וגם אם היא מבליעה את התשלום של שכר שבת יחד עם שאר הימים, אסור.

וגם באופן המותר, מרן מוסיף עוד תנאי וכותב, שלא יאמר לו "תן לי שכר שבת", אלא יאמר לו "תן לי שכר שבוע או חודש". דהיינו אם אמרו מראש לשמרטפית הזו שהיא תעבוד כמה שעות ביום ששי, וכמה שעות בשבת, וכך היא שמרה, כאשר היא באה לבקש את הכסף, היא צריכה לעשות חישוב כולל כמה שעות עבדה בשבת ובחול יחד, ולבקש הכל יחד בלי להזכיר במפורש שהיא מבקשת שכר על השמירה בשבת. למשל, אם היא עבדה ביחד שבע שעות, אז היא צריכה לומר: "עבדתי שבע שעות". ולא לפרט ולומר: "עבדתי ביום חול ארבע שעות, וביום שבת עוד שלוש שעות", אלא היא צריכה לבקש את השכר עבור הכל יחד.

בסיכום: כדי להתיר עבודה בשבת צריך שני תנאים: **א.** שישכרנו בהבלעה, דהיינו שיסכם עם העובד מראש לכמה ימים הוא צריך עבודה. **ב.** שגם כאשר בעל הבית משלם לו, לא יפרט לו כמה הוא משלם לו עבור השבת וכמה עבור ימות החול, אלא יאמר לו שהתשלום על הכל יחד.

תשלום לשמרטפית חד-פעמית בשבת

שאלה: מי שהוצרך באופן חד-פעמי לשמרטפית בשבת, ולא קבע מראש שתעבוד גם ביום חול. כיצד יש לשלם לה?

תשובה: אסור לשמרטפית לקבל שכר עבור עבודתה ממש, שהרי זה שכר שבת. אלא אפשר לשלם באופן שיאמרו לה שהכסף הוא בתורת מתנה. וראוי באופן כזה לתת לה מעט יותר מהמקובל.

תשובה בהרחבה: בכף החיים (אות כ"ח) ובמשנה ברורה (ס"ק ט"ו) כתבו שבדרך מתנה מותר. אבל נראה שכיון שנותנים בתורת מתנה, מן הראוי לשלם קצת יותר מהמקובל. דרך משל, אם רגילים לשלם לנערה שמרטפית עשרה שקלים לשעה, והיא עבדה שעתיים, אז ישלמו לה 25 שקלים. שבזה ניכר בעצם שהכסף הוא לא עבור עבודתה, אלא מתנה בעלמא.

אם נותנים לה בדיוק את השכר הרגיל, זו לא נראית מתנה. כי אם לדוגמא היא עבדה שעה ושלושת רבעי השעה, וכי היא תקבל 17.5 שקלים במדויק? הרי לכאורה "כל הנותן בעין יפה הוא נותן", ובאופן מדויק כזה זה נראה ממש עבור שכר שבת, אפילו שלא אומרים את זה בפה מלא. לכן יתן סכום עגול, קצת יותר מהסכום שצריך לשלם, שאז ייראה שזו מתנה.

שמרטפיות בבתי כנסת ובסמינרים בשבתות ובחגים

שאלה: ישנם בתי כנסת, בפרט בראש השנה ויום הכיפורים, שנשים רבות רוצות לשבת ולהתפלל ברוגע, ומפעילים שמרטפיות, נערות שהן לוקחות את הילדים והילדות הקטנים, ומטפלים בהם בחדר סמוך לעזרת הנשים. נערות אלו אין להן

עבודה בבית הכנסת במשך השבוע כלל, אלא אך ורק בשבתות או בעיקר בימים נוראים שבהם בית הכנסת מעסיק אותן כשמרטפיות. האם מותר להן לקבל עבור עבודתן שכר או לא?

שאלה דומה: סמינר ערכים שמאורגן לסופי שבוע, כדי שההורים יוכלו להתפנות לשמוע הרצאות כראוי במהלך יום השבת, הסמינר מכין שמרטפיות שישמרו על הילדים כדי שההורים אכן יוכלו להיות רגועים ולהקשיב להרצאות הניתנות בשבת. אותן נערות שומרות על הילדים אך ורק בשבת, האם מותר להן לקבל שכר עבור השמירה שלהן או לא?

תשובה: אסור, אלא אם כן יעשו בהבלעה. דהיינו, שיסכמו עמם מראש על עבודה כלשהי שיעשו גם ביום חול, ויחד עם זה מסכימים שגם יעשו את העבודה בשבת וביום הכיפורים וכדומה. וגם כשבאים לבקש את הכסף, לא יבקשו על שבת בנפרד ועל יום חול בנפרד, אלא יבקשו שכר יחד גם על מה ששמרו בשבת וגם על מה ששמרו ביום חול.

תשובה בהרחבה: לכאורה היה נראה להתיר על פי מה שכתב הטור בהלכות ראש השנה (בסו"ס תקפ"ה) שהמנהג היה בספרד שהחזנים התוקעים בשופר ביום ראש השנה היו מקבלים על כך שכר, ותמה על מנהגם שלכאורה הם נוטלים שכר שבת, ומרן בבית יוסף ביאר שכיון שהדבר הוא לצורך מצוה, מותר, אלא שלא רואה בזה סימן ברכה.

וכך פסק מרן בשלחן ערוך (שם ס"ה): הנוטל שכר לתקוע שופר בראש השנה או כדי להתפלל או לתרגם בשבתות ובימים טובים, אינו רואה מאותו שכר סימן ברכה. ומתוך הדברים בבית יוסף ובש"ע משמע שאין בדבר הזה איסור, אלא שאין רואים בזה סימן ברכה. דהיינו שאם הם ילכו ויכניסו את הכסף הזה במניות, הם לא ירוויחו בו. או אם יפתחו חנות, לא תהיה ברכה בכסף הזה. אבל אם רוצים את הכסף בשביל פרנסת אנשי ביתם, כגון שצריכים לקנות בכסף הזה לחם וחלב, אין בכך כלום. ואמנם בסימן ש"ו (ס"ה) כתב מרן שיש בכך איסור גמור, אבל העירו האחרונים על כך ומסקנתם שמשנה אחרונה עיקר (ע' יבי"א ח"ה חאו"ח סי' כ"ה). ולכן למעשה יכולים החזנים וכל העוסקים בדבר מצוה לקבל שכר על טרחתם אלא שאינם רואים בו סימן ברכה. וכן הדין במשגיחי כשרות, שאפילו אם עובדים רק בשבת מותר להם לקבל שכר עבור מלאכתם. ולפי זה לכאורה יש להקל גם באותן נערות שביום שבת באות ושומרות על הילדים כדי שההורים שלהם יוכלו להתפלל בנחת בראש השנה וכיפור, כיון שזה נעשה לצורך מצוה.

אולם מדברי הגאון הכנסת הגדולה נראה לאסור. בספרו שו"ת בעי חיי (או"ח סי' ט"ז) הביא דברי מרן שאם זה לצורך מצוה מותר ליטול שכר, ולכן חזנים יכולים ליטול שכר, והקשה עליו, שהרי הגמרא במסכת בבא מציעא (נח.) אמרה, השוכר את הפועל כדי לשמור את הפרה או לשמור את התינוקות, לא יטול שכר שבת. וביאר שם רש"י שמדובר על שמירת פרה אדומה. ושמירת תינוקות היינו שהיו שומרים אותם במקום מיוחד, לצורך מצות פרה אדומה שנעשית על ידי ילדים קטנים שלא נטמאו מעולם, כמו שהגמרא במסכת סוכה (דף כ"א ע"א) מרחיבה את הדברים, שלוקחים אותם למעיין לשאוב מים בטהרה וכו'.

ולכאורה מוכח מכאן שגם דבר הנעשה לצורך מצוה כגון שמירת פרה אדומה או שמירת תינוקות, גם זה אסור. ואם כן לכאורה קשה על מרן שאמר שמותר ליטול שכר עבור דבר מצוה.

ומחלק הרב שם ששמירת התינוקות לצורך פרה אדומה זו לא מצוה ממש אלא רק הכשר מצוה, שהרי המצוה עצמה נעשית רק בזמן השחיטה ובשעת הפעולות הכלולות בהזאה וכיוצא, ובהכשר מצוה מרן מודה שאסור ליטול שכר שבת, ורק בדבר מצוה ממש כגון חזן או תוקע וכיוצא מותר.

ולפי זה יש ללמוד גם לענייננו, שאותן נערות שהן באות ושומרות על הילדים הקטנים כדי שהאמהות שלהם יוכלו להתפלל בנחת ביום הכיפורים וראש השנה, עצם השמירה על התינוקות היא לא מצוה, זה בסך הכל רק הכשר מצוה, כדי שההורים שלהם יוכלו להתפלל. וממילא יש בכך איסור. ורק בהבלעה יש להתיר ובתנאים שלמדנו לעיל.

עורך: הרב שלמה נחום. ביקורת: הרב יצחק מאוז

ניתן להצטרף לאלפים הנקבלים את העלון במייל, וכן ליצור קשר בדוא"ל a0733718074@gmail.com

ניתן להקדיש את זכות השיעורים להצלחה ולישועה, ניתן גם לערוך פדיון נפש, צרו קשר בפל' 052-7108693 או בדוא"ל

